

שבות דשבות במקום מצווה

אם תימצי לומר הלכה כרבי יהודה מקלקל הוא אצל הפתח ושרי. פי' דרבי יהודה אית ליה דמקלקל בחבורה פטור אף על גב דפטור אבל אסור מיהו הכא מותר לכתחלה משום דאיכא תרתי מקלקל בחבורה ודבר שאינו מתכוין וקשה דבגרירה אסור ר' יהודה אע"ג דאיכא תרתי דאין מתכוין ומקלקל נמי הוי כדאמרינן בשילהי פ"ק דחגיגה (דף י.) דמוקי הך דחופר גומא ואין צריך אלא לעפרה דפטור אפי' כר' יהודה דמחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה וטעמא דפטור משום דמקלקל הוי ובפרק י"ט (ביצה כג. ושם) אסור רבי יהודה קירוד אף על גב דאין מתכוין ומקלקל ויש לומר דהכא שרי טפי משום דאיכא נמי מצוה א"נ שלא במקום מצוה נמי היכא דאיכא תרתי שרי וגבי חריץ יש להעמיד כגון שאינו מקלקל לגמרי אלא מתקן קצת דמשוי גומות מצד אחד וגבי קירוד נמי במה שמוציא דם מיקל לבהמה קצת כמו דם הקזה:.

פני יהושע כתובות ה עמוד ב

בד"ה אם תמצי לומר וכו' מיהו הכא מותר לכתחלה משום דאיכא תרתי מקלקל ודבר שאינו מתכוין עכ"ל. נראה שהתוספ' לשיטתייהו שכתבו ביומא דף ל"ד ובפ' כירה דף מ"א ובכמה דוכתין דאף למ"ד דבר שאינו מתכוון אסור היינו מדרבנן דאע"ג דבכל התורה אסור מדאורייתא מ"מ בשבת מותר מן התורה דמלאכת מחשבת בעינן וכיון דלא מיתסר אלא מדרבנן שפיר כתבו כאן דכיון דהוי נמי מקלקל ואיכא תרתי למעליותא כולי האי לא החמירו רבנן משא"כ לפירש"י ביומא דמאן דאסר דבר שאינו מתכוין היינו מדאורייתא תו לא שייך לחלק במקלקל בין מתכוון לשאינו מתכוון אלא הא דשרינן הכא היינו משו' דבמקום מצוה מותר לכתחלה במקלקל וכמו שאפר' לקמן לשיטתו בהיא דמפיס מורסא כנ"ל

עירובין סז עמוד ב

ההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה אמר להו רבה נייתו ליה חמימי מגו ביתאי א"ל אביי והא לא ערבינן א"ל הנסמוך אשיתוף
א"ל הא לא שתפינן ונימרו ליה לנכרי ליתי ליה אמר אביי בעי לאותביה למר ולא שבקן רב יוסף דאמר רב [יוסף אמר רב]
כהנא כי הוינן בי רב יהודה הוה אמר לן בדאורייתא מותבינן תיובתא והדר עבדינן מעשה בדרבנן עבדינן מעשה והדר
מותבינן תיובתא לבתר הכי אמר ליה מאי בעית לאותביה למר אמר [ליה דתניא] הזאה שבות ואמירה לנכרי שבות מה
הזאה שבות ואינה דוחה את השבת אף אמירה לנכרי שבות ואינה דוחה את השבת א"ל ולא שני לך בין שבות דאית
ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה דהא מר לא אמר לנכרי זיל אחים

רשי שם

דאישתפך חמימיה - שהיו רוצין למולו והחמו לו חמין מבערב ונשפכו היום:

מגו ביתאי - מביתיה דרבה והתינוק היה בבית אחר באותה חצר:

נסמוך אשיתוף - דמבוי דתנן (לקמן עג.) במתני' אם נשתתפו במבוי מותר כאן וכאן במבוי ובחצירות אף על פי שלא עירבו:

בדאורייתא מותבינן תיובתא - באיסור של תורה וחכם מורה בו היתר ויש בתלמידים שיודע להשיב. ישיב קודם מעשה שלא נעבור על דברי תורה אבל בדרבנן כגון עירובי חצירות שבקינן לחכם לעשות כהוראתו:

והדר מותבינן - ליה ללמוד אם יפה הורה:

הזאה - על הטמא אינה אסורה בשבת אלא משום שבות:

מה הזאה שבות ואינה דוחה שבת - ואפי' במקום מצוה כגון לשחוט פסחו כדתנן בפסחים בפרק אלו דברים (ד סה::)

רשב"א עירובין סח עמוד א

ולא שאני לך בין שבות שיש בו מעשה לשבות שאין בו מעשה: הרב בעל ההלכות ז"ל פירש: בין שבות שיש בה מעשה דישראל לשבות דאמירה לגוי שאין בו מעשה דישראל אלא אמירה בעלמא, וכן פירש ר"ח ז"ל, ולא גריס דהא מר לא אמר ליה זיל אחים ליה. ומכאן התיר לומר לגוי להביא איזמל או חמין דרך רשות הרבים ואפילו לעשות סכין למילה או להחם חמין. ואידך עובדא דרבא דבסמוך דאמר לישאל לאימיה אי צריך ליחם לה לגוי, לא גרסינן לפי דבריו גוי, דאי איכא גוי בלא אימיה שפיר דמי, אלא על ידי ישראל קאמר ובדליכא גוי... אבל ר"ח ור"ת ז"ל פירשו: נחים ליה אגב אימיה ע"י גוי, וזה ודאי קשה לר"ח ז"ל שהוא פי' למעלה כדברי בעל ההלכות ז"ל. [ו]בכל הספרים ג"כ גורס כאן דהא מר לא אמר ליה לגוי זיל אחים ליה.

רשב"א (המשך)

והרב אלפסי פירש: דרב יוסף לאו (ההיא) [אהזאה] קאי, אלא אמירה דגוי, כלומר: ולא שאני לך בשבות דאמירה דגוי בין אמירה שיש בה מעשה, כלומר: מלאכה דאורייתא לאמירה שאין בה מלאכה דאורייתא, ומעשה היינו מלאכה כדאמרינן (פסחים קג, ב) בין יום השביעי לששת ימי המעשה, דהא מר לא אמר ליה זיל אחים אלא זיל אייתי דרך מבוי שאינו משותף דליכא מלאכה אלא שבות דרבנן בלבד. ואינו מחזור בעיני כל הצורך דמ"מ מה השיב על קושיא שהקשה, ואם בא לומר שיש הפרש בין שבות, לשבות דשבות במקום מצוה, היה לו לומר כן אלא שני לך בין שבות, לשבות דשבות. וכבר הארכתי בזה בפרק ר' אליעזר דמילה (שבת קל)

ריטב"א עירובין סח עמוד א

{עד כאן כמו הרשב"א}... כל זה יש לגמגם לשטה זו ובשם הרב החסיד ז"ל מצאתי שהוא מפרש דכל שאנו עושין ע"י עכו"מז בדבר שמתחדש שום תקון בגופו של דבר נקרא דבר שיש בו מעשה בין שהוא של תורה או של דבריהם כמו חמום מים או בישול ואפיה וכיוצא בו. ובזה החמירו לומר לעכו"מז עשה אבל בדבר שאין מתחדש שום תקון אלא הבאה ממקום למקום בזה התירו אמירה לעכו"מז ואפי' במלאכה של תורה והיינו דאמרינן דהא מר לא א"ל זיל אחים לי אלא זיל אייתי מגו ביתאי וכבר הארכתי בזה במקומו בפרק מילה בס"ד.

שבות דאית ביה
מעשה\ לשבות
דלית ביה מעשה

עשיית
ישראל\ אמירה לגוי

אמירה לגוי לעשות
איסור דאורייתא\
איסור דרבנן

תוצאת מעשה
מלאכה קונקרטיית\
אין יצירה
קונקרטיית

אמירה לגוי מותר
במקום מצווה
(אפילו באיסור
דאורייתא- בה"ג)

רי"ף

הרב החסיד

ישוב ארץ ישראל

גיטין ח עמוד ב

והקונה שדה בסוריא כקונה בפרוארי ירושלי' למאי הילכתא אמר רב ששת לומר שכותבין עליו אוננו ואפילו בשבת בשבת
ס"ד כדאמר רבא אומר לעובד כוכבים ועושה גה"נ אומר לעובד כוכבים ועושה ואע"ג דאמירה לעובד כוכבים שבות משום
ישוב א"י לא גזור רבנן:

תוס גיטין ח עמוד ב

אע"ג דאמירה לעובד כוכבים שבות משום ישוב ארץ ישראל לא גזרו רבנן. אבל משום מצוה אחרת לא היינו מתירין אמירה לעובד כוכבים במלאכה דאורייתא כדמוכח בפרק הדר (עירובין דף. סח.) ההוא ינוקא .... ואמר להו רבה נייתו ליה חמימי מגו ביתיה ומוקי לה על ידי עובד כוכבים ודאי איסורא דרבנן שרי בחצר שלא עירבו משום מצות מילה אבל איסורא דאורייתא כגון לחמם לו חמין אסור ואין ללמוד מכאן היתר לומר לעובד כוכבים להביא ספר בשבת דרך כרמלית דלא דמי דדוקא משום מילה דהיא גופה דחיא שבת התירו ומיהו בהלכות גדולות משמע דאפי' איסורא דאורייתא שרי על ידי עובד כוכבים לצורך מילה שפירש דליתו מתוך ביתא דרך רה"ר לפי זה הא דקאמר נחים ליה אגב אימיה נוקמה תוך ז' ואמרה צריכה אני שמחללין עליה שבת.

בשו"ת הריב"ש שפ"ז

והראיה שהביאו מכותבין עליו אוננו יש לדחותה, שאני ישוב ארץ ישראל שאינה מצוה לשעתה, אלא מצוה המתקיימת לעולם. ומצוה ותועלת לכל ישראל, שלא תשתקע ארץ קדושה ביד כותים. ואפשר, שלפיכך יחדו להם בגמרא מצוה זו, לומר שאין מתירין כן בשאר המצות, ואין אומרין במצוות זו דומה לזו, שאין אנו יודעין מתן שכרן של מצוות.

להלכה

שו"ע או"ח שז:ה

דבר שאינו מלאכה ואינו אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לאינו יהודי לעשותו בשבת והוא שיהיה שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה כיצד אומר ישראל לאינו יהודי בשבת לעלות באילן להביא שופר לתקוע תקיעת מצוה או להביא מים דרך חצר שלא עירבו לרחוץ בו המצטער ויש אוסרין:

הגה: ולקמן סימן תקפ"ו (סעיף כב) פסק להתיר ועיין לעיל סימן רע"ו דיש מקילין אפילו במלאכה דאורייתא ועיין שם סעיף

ג':

מגן אברהם שם

(ז) מקצת חולי: דאלו בחולה ממש הכולל כל הגוף או שיש בו סכנת אבר אפי' ישראל עושה שבות לחד מ"ד כמ"ש סי' שכ"ח סי"ז ושבות שלא כדרכה אפי' במצטער שרי כמ"ש שם סל"ג:

ודע שאין מדמין דבר לדבר בעניני השבותים ואין לך בם להתיר אלא מה שאמרו חכמים דלגבי מילה לא התירו שבות כמ"ש סי' של"א ס"ו וגבי לוקח בית בא"י מותר כמ"ש סי' ש"י סי"ד עכ"ד המ"מ פ"ו ומשמע מדבריו שהיה גורס בהרמב"ם מקצת חולי או מצטער (פי' קצת צער) [מ"מ] וכ"כ הטור בשמו ול"ג או יהיה צורך הרבה אבל מדברי הראב"ד משמע דגרס ליה שכתב וז"ל א"א אם היה מקצת חולה הוא בעצמו עושה וכו' וכן אמרו במקום הפסד כגון צנור כמ"ש סי' של"ו ס"ט עכ"ל ובהגמ"ר פ' ב"ט כתב דגבי צנור שרי משום שלא יבא לתקן בידיים אבל שאר שבותים אסור כמ"ש סי' של"ד סכ"ו ובריב"ש סימן שפ"ד כתב דאפי' לומר לעכו"ם לעשות שבות אסור אפי' במקום פסיד' דהא כיבוי נמי הוא מלאכ' שא"צ לגופה וגם עכו"ם שהביא דורון אסור אף על פי שלא עשה אלא איסור דרבנן וכו' ע"ש כמ"ש סי' שכ"ה והר"ן פ' חבית כתב ג"כ לחד שינויא דשבות כדרכו אסור אפי' ע"י עכו"ם במקום פסידא ולחד תירוצא כתב דשאני כיבוי כיון דאם צריך לגופו היה חייב מה"ת ואין הכל בקיאים בזה לפיכך אסור אפי' ע"י עכו"ם ובסי' של"ד ס"ב כתב די"א דאפי' שבות דשבות אסור כמ"ש הרשב"א בתשו' סי' תשפ"ד וסי' תשכ"ב לכן נ"ל דבמקום הפסד גדול יש להתיר שבות ע"י עכו"ם אפי' כדרכו ושבות ע"י ישראל שלא כדרכו אבל בלא"ה אין להקל כלל עסי"ט:

פניני הלכה שבת ט:יא

מבואר בעירובין (סז, ב) שמותר לומר לגוי להביא מים חמים לצורך המילה דרך חצר שאינה מעורבת, וישנן שלוש דעות במהות ההיתר: לדעת בעל העיטור (הובא בר"ן סו"פ יט), מדובר ברשות הרבים מהתורה, ואם כן התירו 'שבות' לצורך מצווה. לרמב"ם (הל' שבת פ"ו הלכות ט, י), מדובר בכרמלית, ואם כן רק 'שבות דשבות' התירו לצורך מצווה או קצת חולי. ולדעת התוספות (ב"ק פ, ב), היתר 'שבות דשבות' הוא רק לצורך מצוות מילה שהיא חשובה במיוחד (ולצורך ישוב הארץ התירו אף 'שבות' אחד), אבל לשאר מצוות אין היתר 'שבות דשבות'.

למעשה נפסק בשו"ע שז, ה, כדעת הרמב"ם, שהתירו 'שבות דשבות' "והוא שיהיה שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצווה". והמ"א כתב שהכוונה ב'צורך הרבה' הפסד גדול.

ואמנם יש שהחמירו שלא לומר לגוי לעשות מלאכה דאורייתא בשינוי (עי' באר יצחק יד). אולם למעשה בשעת הצורך מקילים, כמבואר במ"א ומ"ב שמ, ג, ושש"כ ל, הערה מט, עפ"י רשז"א. והוסיף שם עפ"י א"א בוטשאטש שז, ה, שאף אם הגוי יעשה אח"כ את המלאכה כדרכו, יוכל ליהנות ממנה, כי הוא ביקש ממנו לעשותה בשינוי.

יש אומרים שאסור ליהודי לעשות 'שבות דשבות' לצורך מצווה, משום שכל ההיתר שלמדנו (עירובין סז, ב), הוא רק באמירה לגוי, שאין היהודי עושה מעשה בידיו (פמ"ג סי' שז א"א ז; מהר"ם שיק או"ח קכא). אבל לרוב הפוסקים גם ב'שבות דשבות' של ישראל מקילים לצורך מצווה (האלף לך שלמה קמו; מהר"ם בריסק ב סד-סו; לוית חן לה). וכיוון שהוא דין דרבנן הלכה כמקילים.

בכל אופן, ממשמעות הסוגיה בגמרא ובפוסקים, ברור שהיתר 'שבות דשבות' נועד למקרים נדירים של שעת הדחק, אבל אין להשתית את סדרי השבת על היתרים כאלה.